

مدل MCDM برای انتخاب روستای هدف گردشگری بر اساس روش‌های SWARA و ARAS (مطالعه موردی: شهرستان پاوه)

ابوالقاسم تقی‌زاد فانید^{۱*}، پیمان قدسی^۲

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۱۷

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دوره ۲، شماره ۶، زمستان ۱۴۰۰ صص ۷۵-۵۶ DOR:20.1001.1.27173747.1400.2.6.5.1</p>	<p>روستاهای هدف گردشگری هرکدام شکل خاصی از زندگی، هنر، فرهنگ و میراث روستایی را در مکان‌های روستایی به نمایش می‌گذارند. در فرآیند انتخاب مناسب‌ترین روستای هدف گردشگری با توجه به معیارهای حکمرانی خوب، تصمیم‌گیرندگان از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره برای انتخاب روستا استفاده نکرده‌اند؛ بنابراین، این مقاله باهدف ایجاد چارچوبی برای انتخاب روستاها در فرآیند انتخاب مناسب‌ترین روستای هدف گردشگری بر اساس چارچوب Mcdm-Swara-Aras است. تمرکز این مقاله بر شناسایی معیارهای حکمرانی خوب و رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه بر اساس معیارهای انتخابی می‌باشد. برای سنجش حکمرانی خوب در این تحقیق از ۸ معیار شفافیت، پاسخ‌گویی، حاکمیت قانون، مشارکت، مسئولیت‌پذیری، اثربخشی و کارایی، اجماع و مشروعیت و برابری و فراگیری استفاده شد. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی، از نظر روش تحقیق، آمیخته، از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی و از نظر ابزار، مبتنی بر پرسش‌نامه نخبگان می‌باشد. برای تعیین وزن معیارها تیمی متشکل از سه خبره تشکیل شد. از روش Swara برای وزن دهی معیارها و از روش Aras برای اولویت‌بندی گزینه‌ها در ارتباط با مهم‌ترین معیارهای حکمرانی خوب در روستاهای هدف گردشگری در منطقه مورد مطالعه بهره گرفته شد. نتایج روش سوآرا نشان داد که معیار مشارکت با وزن ۱۷۲/۰ مهم‌ترین معیار حکمروایی خوب در سطح روستاهای شهرستان پاوه است و بعداز آن معیار برابری و فراگیری با وزن ۱۵۴/۰ دومین معیار مهم حکمرانی خوب است و معیار پاسخ‌گویی با ۱۲۰/۰، شفافیت با ۱۱۸/۰، مسئولیت‌پذیری با ۱۱۱/۰، حاکمیت قانون با ۱۰۹/۰، اثربخشی و کارایی با ۰۹۲/۰ و اجماع و مشروعیت با ۰۸۸/۰ به ترتیب قرار دارند. نتایج محاسبه روش آراس نیز نشان داد که روستای داریان با ۸۵۹/۰ دارای بالاترین اهمیت کلی بوده و در رتبه‌ی اول قرار دارد و بعداز آن روستای دشه با ۷۶۹/۰ در رتبه دوم، خانقاه با ۷۶۲/۰ و شمشیر با ۷۰۱/۰ در رتبه‌ی سوم و چهارم و روستای هجیج بزرگ با ۶۸۶/۰ در رتبه آخر قرار دارد.</p> <p>کلید واژه‌ها: روستاهای هدف گردشگری، حکمرانی خوب، Swara-Aras-Mcdm</p>

مقدمه

در گفتمان توسعه‌ی معاصر دو مفهوم تمرکززدایی و حکمرانی خوب برجسته هستند. امروزه به‌طور گسترده پذیرفته شده است که حکمرانی مؤثر است که کثرت‌گرایانه باشد (Sarkar, 2021: 1). توسعه‌ی روستایی در گرو داشتن حکمرانی محلی خوب است و حکمرانی خوب مهم‌ترین عامل در ریشه‌کنی فقر و ارتقای توسعه است. مفهوم حکمرانی خوب، خود را به یک تعریف واحد نمی‌رساند. حکمرانی خوب مفهومی است که با معانی مختلف و تفاسیر بحث‌برانگیز در هم تنیده شده است (Hulme et al, 2015: 1) و به‌عنوان چیدمان نهادی و مکانیزی که به‌درستی برای کاهش رنج‌های مردم طراحی شده، تعریف شده است (Cobbinah et al, 2013: 25). از نظر بانک جهانی حکمرانی خوب بدین معناست که دولت‌ها باید در برابر قانون با همه با حقوق مساوی و بدون تبعیض رفتار کرده و همه از فرصت‌های برابر برای دسترسی به خدمات ارائه شده توسط دولت‌ها اطمینان حاصل کنند (Humphreys and Banerji, 2003: 20)، زیرا حکمرانی خوب و اجزای آن دربرگیرنده جنبه‌های مختلف توسعه یک اجتماع توسط دولت است. حکمرانی، مفهومی است که بیش‌ترین مسئولیت را بر عهده ساختار دولتی می‌گذارد؛ و تعهد اساسی حکمرانی خوب این است که ساختار و ظرفیت نهادی دولت باید مرتبط با جامعه و بر اساس برابری همه اقشار جامعه باشد (Otega, 2014: 104). در این بین، حکمرانی روستایی رویکردی است که در پی مشارکت مردم روستایی و تصمیم‌گیری خود مردم در طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی و توسعه‌ای برای روستا است. در حکمرانی روستایی نقش مدیریتی در روستا و تصدی‌گری‌های قبلی دولت در جامعه روستایی را به خود مردم روستایی و نهادهای مدنی و اجتماعی آن‌ها واگذار می‌کند و در پی محدود نمودن قدرت سنتی سلسله‌مراتبی از بالا به پایین و تغییر آن به سوی تصمیم‌های جمعی است. حکمرانی روستایی در این زمینه با بازیگران دیگر (دولت و بخش خصوصی) وارد مذاکره می‌شود (طالب و بخشی زاده، ۱۳۹۱: ۲۰). شکل فعلی حکومت در بسیاری از مناطق جهان به‌صورت سیستم تعاملی می‌باشد، این روش ترکیبی از روش‌های بالا به پایین و بر اساس دسترسی به قدرت سیاسی و نهادی و به دنبال حاکمیت قانون طراحی می‌شود، در مقابل در دیدگاه حکمرانی، تصمیم‌گیری بر اساس نیازهای ذینفعان محلی و تقسیم قدرت و انتقال اطلاعات از پایین به بالا است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۷، ۵۰). در کشور ایران به دلیل نبود الگوی حکمروایی روستایی، بیش‌تر برنامه‌ها از بالا به پایین انجام شده و این امر موجب پیامد نامطلوب برنامه‌ها و طرح‌ها شده است. در واقع، رویکرد اغلب مسئولان، کم‌ترین مشارکت و دخالت مردمی در امور مربوط به روستا بوده است. کمبود احساس مسئولیت نیز موجب ناکامی اجرای عدالت، قانون‌مداری، شفافیت، فراگیری و ... شده و در نتیجه، مسئولان خود را در قبال مردم پاسخ‌گو نمی‌دانند و تمامی این عوامل، توسعه‌ی پایدار را به چالش می‌کشد (اسماعیل‌زاده و صرافی، ۱۳۸۴: ۱۴). از این جهت، اکثر سیاست‌گذاران و آژانس‌های توسعه‌ی جهانی به دلیل این تصور که علت اصلی همه کمبودهای توسعه، سوء مدیریت است، در مورد نیاز به حکمرانی خوب در کشورهای در حال توسعه توجه ویژه‌ای داشته‌اند (Thomas, 2010: 40)، زیرا حکمرانی خوب پادزهری برای حل بسیاری از مشکلاتی است که چشم‌انداز سیاسی- اجتماعی و جهانی را مخدوش می‌کند. معنای خود این واژه هیچ تفسیر جهانی ندارد، اما به نظر می‌رسد که اکثر دانشمندان و دانشجویان سیاست و اقتصاد به‌طور کلی کارایی آن را در مهار خطر توسعه‌نیافتگی پذیرفته‌اند (Anyang'Nyong'o, 2001: 6)، چون حکمرانی خوب تضمین می‌کند که اولویت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی باید مبتنی بر اجماع گسترده در جامعه باشد و صدای فقیرترین و آسیب‌پذیرترین قشر در تصمیم‌گیری در مورد تخصیص منابع توسعه شنیده شود و اینکه حکمرانی زمانی خوب است که فرایند تشکیل و اجرای قوانین فراگیر باشد و سازندگان و مجریان قوانین در برابر مردم پاسخگو باشند به دلیل اینکه، حکمرانی خوب بر دو ارزش اصلی فراگیر بودن (جامعیت) و مسئولیت‌پذیری (پاسخ‌گویی) استوار است و یک فرآیند حکمرانی که هم فراگیر باشد و هم پاسخ‌گو باشد، در درازمدت سیاست‌های خوبی را ایجاد می‌کند. فراگیر بودن بدین

معناست که برای همه شهروندان به‌طور مساوی حقوق اساسی خاصی از جمله برابری در برابر قانون و حق مشارکت در فرایند حکمرانی به‌طور مساوی تضمین شده باشد، در غیر این صورت به معنای محرومیت و تبعیض در تعامل همه شهروندان با دولت است و مسئولیت‌پذیری (پاسخ‌گویی) در فرایند حکمرانی بدین معناست که کسانی که به نام مردم انتخاب شده‌اند در قبال ناکامی‌های خود در برابر مردم پاسخ‌گو بوده و همچنین در قبال موفقیت‌هایشان به نیکی یاد شوند (Humphreys and Banerji, 2003). هدف این مقاله ایجاد یک مدل تصمیم‌گیری چند معیاره مؤثر برای انتخاب مهم‌ترین معیارهای حکمرانی خوب در سطح روستاهای شهرستان پاره است. مدل تصمیم‌گیری چند معیاره بر اساس روش سوارا (SWARA) برای تعیین وزن معیارهای ارزیابی و بر اساس روش آراس (ARAS) برای رتبه‌بندی گزینه‌ها در فرآیند انتخاب بهترین گزینه است. هدف این مطالعه ایجاد یک مدل تصمیم‌گیری چند معیاره مؤثر برای انتخاب ارجح‌ترین روستای هدف گردشگری با توجه به معیارهای حکمرانی خوب است. مدل تصمیم‌گیری چند معیاره بر اساس تجزیه و تحلیل نسبت ارزیابی وزن گام‌به‌گام (SWARA) برای تعیین وزن معیارهای ارزیابی و بر اساس روش ارزیابی نسبت افزایشی (ARAS) برای رتبه‌بندی گزینه‌های جایگزین، در این مورد رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری در فرآیند انتخاب است. این مقاله چارچوبی را برای رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری بر اساس شاخص‌های حکمرانی خوب پیشنهاد می‌کند که در آن ۵ روستای منتخب هدف گردشگری داریان، هجیج بزرگ، دشه، خانقاه و شمشیر بر اساس معیارهای حکمرانی خوب با استفاده از روش‌های (SWARA) و (ARAS) رتبه‌بندی می‌شوند؛ بنابراین، این مقاله به شرح زیر تنظیم شده است: در بخش ۱ معیارهای انتخاب روستای هدف گردشگری ارائه شده است، در بخش ۲ روش سوارا نشان داده شده است، در بخش ۳ روش آراس نشان داده شده است، در بخش ۴ مدل حل شده ارائه شده است، در نهایت در بخش ۵ نتیجه‌گیری ارائه شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

حکمرانی معانی مختلفی دارد و به طرق مختلف به کار می‌رود؛ اما حداقل توافق پایه وجود دارد که حکمرانی به توسعه‌ی سبک‌های حکومتی اشاره دارد که در آن مرزها بین بخش‌های دولتی و خصوصی و در داخل آن‌ها محو می‌شوند. مفهوم حکمرانی دور شدن از تصورات تثبیت شده در مورد روشی را که دولت به دنبال حل و فصل مسائل اجتماعی از طریق رویکرد از بالا به پایین است را در نظر می‌گیرد (Mathur, 2008). سابقه تاریخی حکمرانی خوب پس از جنگ جهانی دوم آغاز شد زمانی که رونق اقتصادی یک کشور در گرو پارامتر حکمرانی خوب بود (Grindle, 2011: 80)، اما مفهوم حکمرانی خوب خود را به یک تعریف واحد نمی‌رساند. حکمرانی خوب مفهومی است که با معانی مختلف و تفاسیر بحث‌برانگیز درهم تنیده شده است (Hulme et al, 2015: 90) و به‌عنوان چیدمان نهادی و مکانیزمی که به درستی برای کاهش رنج‌های مردم طراحی شده است، تعریف شده است (Cobbinah et al, 2013: 28) از نظر بانک جهانی حکمرانی خوب بدین معناست که دولت‌ها با همه در برابر قانون با حقوق مساوی و بدون تبعیض رفتار کرده و همه از فرصت‌های برابر برای دسترسی به خدمات ارائه شده توسط دولت‌ها اطمینان حاصل کنند (Nabli et al, 2003). حکمرانی در زمینه‌های مختلف به معنی موضوعات متفاوتی است، اما این مفهوم به‌طور کلی به تصمیم‌گیری گروهی برای حل مشکلات مشترک مربوط می‌شود (Esty, 2006: 1490). از حکمرانی به‌عنوان مکانیزم‌ها، شیوه‌ها و رویه‌هایی برای دولت و مردم برای مدیریت منابع و حل مسائل عمومی تعریف شده است. حکمرانی مستلزم بازتعریف نقش دولت است و این به معنی بازتعریف نقش مردم است. انتظارات از مردم بر

نظارت بر مسئولیت‌پذیر بودن بیش‌تر از انتظارات بر دولت است (Ramay and Babur 2020: 3). حکمرانی خوب و اجزای آن جنبه‌های مختلف توسعه‌ی یک اجتماع توسط دولت را در برمی‌گیرد. این مفهومی است که بیش‌ترین مسئولیت را بر عهده ساختار دولتی می‌گذارد؛ و تعهد اساسی حکمرانی خوب این است که ساختار و ظرفیت نهادی دولت باید مرتبط با جامعه و بر اساس برابری همه اقشار جامعه باشد. برابری جنسیتی و نژادی، باز و فراگیر بودن، پاسخ‌گو بودن، شفافیت، دموکراسی، خدمات برابر، آموزش، بهداشت، محیط‌زیست پایدار، اشتغال و عدالت همه اجزای مهم حکمرانی خوب هستند که توسط سازمان‌های توسعه تعریف و اعلام‌شده‌اند (Otega, 2014: 102)، از جمله این سازمان‌ها، برنامه توسعه‌ی ملل متحد (undp) است که ویژگی‌های یک حکمرانی خوب بر اساس سند این سازمان عبارت‌اند از: همه‌جانبه بودن، شفاف و پاسخ‌گو بودن، مؤثر و عادلانه بودن، قانون‌مدار بودن و این‌که اطمینان حاصل شود که اولویت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی برای کل جامعه است و در نظر گرفتن منافع فقیرترین و ضعیف‌ترین افراد در فرایند تصمیم‌گیری در خصوص تخصیص منابع توسعه‌ای. نقش دولت در روند سیاست‌گذاری در بهینه‌سازی بودجه روستاها برای بهبود رفاه کلی جامعه بسیار استراتژیک است (Astawa & Utama, 2020: 111). حکمرانی روستایی به‌طور کلی با رویکردهای پایین به بالا مرتبط است، زمانی که فعالیت‌ها و اقدامات توسط خود روستاییان صورت می‌پذیرد. در این بین اغلب چالش‌های عمده‌ای وقتی که دولت (به‌ویژه دولت‌های مرکزی) نقش اصلی را بر عهده می‌گیرد، ظاهر می‌شود، زیرا کل فرآیند می‌تواند به‌سرعت به یک فرآیند از بالا به پایین تبدیل شود که اغلب منجر به پیامدهای منفی می‌شود (Bryant, 2018: 3). حکومت ایران، از نوع حکومت‌های واحد یا یکپارچه است. حکومت‌های یکپارچه فقط شامل یک حکومت مرکزی هستند و حکومت محلی یا ایالتی به معنای دقیق و حقوقی کلمه در این نوع نظام‌ها وجود ندارد. اما معنی این حرف این نیست که در جمهوری اسلامی ایران در سطوح میانی یا محلی نهادهای حکومتی وجود ندارد، چون نهادهای حکومتی محلی وجود دارند که در واقع شعبه‌های حکومت مرکزی محسوب می‌شوند و نه حکومت‌های مستقل. این ویژگی حکومت‌های یکپارچه به‌هیچ‌عنوان مانع تمرکززدایی نیست؛ زیرا برای تمرکززدایی از وظایف دولت و سپردن امور محلی و منطقه‌ای به سطوح پایین‌تر از ملی حکومت کافی است و وجود نهادهای حکومتی که از نظر حقوقی مستقل باشند ضرورتی ندارد. تجربه جهانی نشان داده است که شکل حقوقی تأثیر چندانی ندارد و با تفکیک وظایف می‌توان نظام اداره و برنامه‌ریزی غیرمتمرکزی را پی‌ریزی کرد. در این صورت اختیارات نهادهای حکومتی محلی به‌موجب قوانین عادی و ((تفویض اختیار)) از حکومت مرکزی خواهد بود و نه واگذاری اختیار (اجلالی، ۱۳۸۱: ۱۷۲)، در ایران ساکنان روستایی به‌درستی جایگاه و اهمیت خود را نشان داده و بر روی آن تأکید کرده‌اند، زیرا آن‌ها همچنان به تأمین نیازهای غذایی مردم شهر و تأمین مواد اولیه خود ادامه می‌دهند؛ اما در نیم‌قرن اخیر مدیریت متمرکز و دولتی با توجه به پراکنش گسترده و تفاوت‌های مختلف و فاحش در ایران دارای توجیه نبوده و تاکنون موفقیتی چشمگیری نداشته است؛ لذا ضرورت دارد در برنامه‌ریزی توسعه روستایی به‌کارگیری الگوی مدیریت محلی و روش مشارکتی، به‌عنوان محور مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه روستایی توجه شود (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۲۴۳).

یغفوری و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیقی با عنوان «ارزیابی توسعه گردشگری روستایی با تأکید بر رتبه‌بندی جاذبه‌های تفریحی روستاهای هدف گردشگری استان گیلان» با روش تاپسیس به این نتیجه رسیدند که روستاهای سواحل استان گیلان با داشتن سواحل زیبا و جاذبه‌های طبیعی و اکو توریسمی می‌توانند در جهت توسعه اقتصادی منطقه نقش مؤثری داشته باشند.

ایمانی و ارشدی (۱۳۹۵: ۱۴)، در پژوهشی تحت عنوان «اولویت‌بندی و سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه‌ی موردی: شهرستان مشکین‌شهر)» به این نتیجه رسیدند که معیار زیرساختی و خدماتی با امتیاز و وزن نهایی ۴۱۵/۰ بیش‌ترین تأثیر را در توسعه و عدم توسعه‌ی مناطق هدف گردشگری داشته است و مهم‌ترین عامل در سطح‌بندی روستاهای مورد مطالعه بوده است و بر اساس نتایج مدل، روستای موئیل با امتیاز نهایی ۰/۵۰۱ در رتبه اول قرار گرفته و روستای انار با امتیاز نهایی ۰/۳۱۸ در رتبه دوم و روستای قصابه با امتیاز نهایی ۰/۱۸۱ در رتبه سوم قرار گرفته است.

جعفری و حسینی (۱۳۹۶: ۱۴)، در تحقیقی با عنوان «سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری در دامنه‌های کوهستان الوند استان همدان» با استفاده از مدل چند معیاره الکترا و پراولنگ به این نتیجه رسیدند که روستاهای ورکانه، سیمین و برفجین از دامنه‌های شمالی الوند به ترتیب بیش‌ترین اهمیت را بر اساس وضعیت گردشگری منطقه داشته‌اند.

فراهانی و همکاران (۱۳۹۸: ۲۹۸)، در تحقیقی با عنوان «شناسایی و ارزیابی شاخص‌های سنجش کیفیت محیط روستاهای هدف گردشگری، مطالعه‌ی موردی: روستاهای هدف گردشگری استان تهران» با استفاده از روش‌های critic و aras، به این نتیجه رسیدند که بیش‌ترین وزن به‌دست‌آمده به ترتیب مربوط به شاخص‌های «سرزندگی، تعلق پذیری و هویت و تناسب بصری» بوده است. همچنین رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که روستای جلیزجند از کیفیت محیطی مناسب‌تری نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه برخوردار است و در نقطه مقابل روستای هوبر کمترین کیفیت محیطی را دارد.

نعمت الهی و همکاران (۱۳۹۵: ۲۲۸)، در تحقیقی با عنوان «اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری در استان مازندران» با کمک تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، به این نتیجه رسیدند که از نظر گردشگران، معیار مربوط به زیرساخت‌ها بیش‌ترین اولویت را داشته بعداز آن به ترتیب معیارهای جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی، تسهیلات و خدمات توریستی، جاذبه‌های مذهبی، تاریخی و طبیعی قرار دارند. همچنین بر مبنای نظر کارشناسان و با توجه به اولویت‌های تعیین‌شده توسط گردشگران، روستاهای غرب استان مازندران با وزن ۳۶/۰ حائز بیش‌ترین اولویت جهت گردشگری بوده و روستاهای مرکز و شرق استان به ترتیب با وزن‌های ۳۳/۰ و ۳۱/۰ در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند.

بوزرجمهری و ارخودی (۱۳۹۴: ۱۳)، در تحقیقی با عنوان «ارزیابی تطبیقی توان‌های مختلف گردشگری در روستاهای هدف استان گلستان» با بهره‌گیری از مدل TOPSIS جهت تعیین توان گردشگری روستاهای هدف گردشگری استان به این نتیجه رسیدند که از سیزده روستای هدف گردشگری استان گلستان، روستای زیارت در شهرستان گرگان، پا قلعه از شهرستان رامیان و افراخته در شهرستان علی‌آباد، دارای بیش‌ترین توان گردشگری هستند.

قلی زاده و کلاشمی (۱۳۹۸: ۳۱۷)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی روستاهای دارای جاذبه‌ی گردشگری در شهرستان لاهیجان» با به کار بردن مدل‌های AHP و FUUZY روستاهای دارای جاذبه شهرستان شناسایی و رتبه‌بندی شدند. نتایج حاصل از تعیین وزن معیارها نشان داد که معیارهای، ویژگی‌های طبیعی و اقتصادی روستا به ترتیب دارای بالاترین و پایین‌ترین اهمیت می‌باشند. بر اساس نتایج حاصل از سه رهیافت اولویت‌بندی، روستای شیخانور با جاذبه‌های گردشگری بقعه‌ی شیخ زاهد گیلانی و غار شیخانور، رتبه اول را در میان روستاهای مورد بررسی به خود اختصاص داد.

شورشجانی و همکاران (۱۳۹۷: ۱۴۰)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری با استفاده از فنون تصمیم‌گیری چندمعیاره» از چهارده روستای هدف گردشگری شهرستان کرج سه روستا به‌عنوان اولویت‌های نخست توسعه‌ی گردشگری مورد گزینش قرار گرفتند. نتایج پژوهش نشان داد روستاهای گچسر، آتشگاه و ولایت رود به ترتیب از شرایط بهتری برای توسعه گردشگری برخوردار هستند و سایر روستاها در اولویت‌های بعدی قرار دارند و در رتبه آخر (اولویت چهاردهم) روستای کلها قرار دارد.

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

بر اساس اصول و پیشنهادهای آژانس‌های بین‌المللی کمک‌کننده مختلف (بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، برنامه توسعه سازمان ملل متحد) برای دستیابی به حکمرانی خوب، وجود معیارهای زیر ضروری تشخیص داده می‌شود (جدول ۱).

جدول ۱. معیارهای حکمرانی خوب

معیار	تعریف
مشارکت	مشارکت بعد سیاسی حکمرانی خوب است. مشارکت فعال همه ذینفعان در فرآیند توسعه یک جامعه شرط ضروری حکمرانی خوب است. همه مردان و زنان، از جمله افرادی که از نظر جسمی دچار مشکل هستند، باید در تصمیم‌گیری، چه به‌طور مستقیم یا از طریق نهادهای واسطه‌ای قانونی که منافع آن‌ها را نمایندگی می‌کنند، صدای خود را داشته باشند. مشارکت فرآیندی است که در آن سیاست‌گذاری، اولویت‌بندی مسائل، دسترسی به کالاها و خدمات عمومی و همچنین تخصیص منابع تحت تأثیر ذینفعان کلیدی قرار می‌گیرد. از منظر حقوق بشر، مردم حق دارند در تصمیماتی که بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد شرکت کنند و در صورت محرومیت از این حقوق به دنبال جبران خسارت باشند. شوراهای اسلامی شهر و روستا در ایران می‌تواند نمونه یک مشارکت فعال مردم در فعالیت‌های توسعه‌ای باشد که برای آن‌ها در نظر گرفته شده است.
حاکمیت قانون	حاکمیت قانون به‌عنوان یک عنصر اساسی حکمرانی خوب بر این مفهوم استوار است که عدالت یک کالای عمومی کم‌تر از آموزش اولیه و مراقبت‌های بهداشتی اولیه نیست. حاکمیت قانون سنگ بنای یک جامعه دموکراتیک و برابری طلب است؛ یعنی همه در یک جامعه در برابر قوانین برابرند و قوانین به‌صورت بی‌طرفانه اجرا می‌شود. حاکمیت قانون در یک جامعه چنین پیش‌بینی می‌کند که محیط عملیاتی و عملکرد جامعه باید مبتنی بر قوانین عینی باشد و هیچ نقشی از هوی و هوس هیچ‌کس، هرچند قدرتمند و تأثیرگذار، وجود نداشته باشد. تقویت حاکمیت قانون اصلاحاتی را در سازمان‌های اجرایی پیش‌بینی می‌کند. از این نظر است که اصلاحات مناسب در پلیس (اصلاحات پلیس) و سیستم عدالت کیفری (اصلاحات قضایی) در ایران و سایر کشورهای در حال توسعه انجام می‌شود.
برابری و فراگیری بودن	برابری به این معناست که همه باهم برابر هستند و از فرصت‌های برابر در یک جامعه صرف‌نظر از سلیقه، جنسیت، رنگ، نژاد، مذهب و موقعیت اجتماعی‌شان برخوردارند. این‌ها مبانی استاندارد حقوق بشر یک جامعه و جوهره عدالت به‌عنوان اصول اساسی حکمرانی در یک جامعه انسانی هستند. فراگیر بودن مستلزم آن است که در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های معین جامعه، منافع، آرمان‌ها و نظرات همه افراد و گروه‌های ساکن در یک جامعه مورد توجه قرار گیرد. رفاه یک جامعه به این بستگی دارد که همه اعضای آن احساس کنند که در آن سهم دارند و از جریان اصلی جامعه احساس طرد شدن نکنند. در ایران طبق اصل نوزدهم قانون اساسی «مردم ایران از هر قوم و قبیله‌ای که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ و نژاد و زبان و مانند این‌ها سبب امتیاز نخواهد بود».
شفافیت	مبتنی بر جریان آزاد اطلاعات است. این بدان معناست که فرآیندها، نهادها و اطلاعات به‌طور مستقیم برای همه افراد یک جامعه قابل دسترسی است. این امر باز بودن اقدامات دولت، فرآیندهای تصمیم‌گیری و فرآیندهای مشورتی را در میان بخش عمومی و همه ذینفعان ترویج می‌کند. این فرآیندها توسط سایر نهادهای دولتی، جامعه مدنی و نهادهای خارجی مورد بررسی قرار می‌گیرند. عدم شفافیت در حکمرانی، زمینه مساعدی را برای انواع فساد در حکمرانی ایجاد می‌کند که برای پیشرفت و رفاه عموم جامعه مضر است. طبق قانون اساسی در ایران هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن‌که قانون منع کرده باشد.
پاسخ‌گویی	پاسخ‌گویی ارائه‌دهندگان کالا و خدمات چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی به این معنی است که به درخواست‌ها و نیازهای افراد جامعه به‌صورت وقت‌شناسی و در چارچوب زمانی رسیدگی می‌شود. به هر قیمتی باید از تأخیر بی‌مورد عمدی دستگاه‌های خدمات رسان در انجام وظایف خود در قبال مردم جلوگیری شود. باید اطمینان حاصل شود که سیستم‌های ارائه خدمات باید دارای بند زمانی و دوره‌ای برای انجام وظایف خود در یک چارچوب زمانی قابل پیش‌بینی باشند. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران گرچه از واژه «پاسخ‌گویی» استفاده نشده اما در اصول متعددی بر «مسئول بودن» مقام‌های حکومتی تأکید شده است.
اجماع و مشروعیت	اجماع و مشروعیت حکمرانی یکی از ابعاد سیاسی حکمرانی خوب است. برای تأمین صلح و هماهنگی در یک جامعه، باید بین ذینفعان مختلف اجماع وجود داشته باشد، در نتیجه ساختار و عملکرد حاکمیت مشروعیت را از کل جامعه به دست می‌آورد. اجماع معمولاً مستلزم همکاری است نه سازش. به‌جای اینکه یک نظر توسط یک کثرت پذیرفته شود، ذینفعان

دوره جمع می‌شوند تا یک تصمیم همگرا ایجاد شود. تصمیم‌گیری جمعی فرآیند تصمیم‌گیری است که نه تنها به دنبال توافق اکثر شرکت‌کنندگان است، بلکه اعتراضات اقلیت را نیز برای دستیابی به توافق‌پذیرترین تصمیم حل کرده یا کاهش می‌دهد.

اثربخشی و کارایی

جنبه فنی حکمرانی خوب بر اثربخشی و کارایی سیاست‌ها، برنامه‌ها و منابعی که برای اجرای آن‌ها صرف می‌شود، تأکید دارد. حکمرانی خوب به این معناست که فرآیندها و برنامه‌های اجرا شده توسط مؤسسات برای ایجاد نتیجه مطلوب، نیازهای ذینفعان خود را برآورده کند و در عین حال از منابع به بهترین شکل استفاده کند. این معیار سیستم‌های تحویل عمومی کارآمد و خروجی‌های عمومی با کیفیت را ارتقای می‌دهد. برای دستیابی به اثربخشی و کارایی، اصول حکمرانی خوب، محیط اقتصادی رقابتی، ظرفیت‌سازی مؤسسات و آموزش‌های لازم را به کارکنان تجویز می‌کند.

مسئولیت‌پذیری

مسئولیت‌پذیری به این معناست که تصمیم‌گیرندگان در دولت، بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه مدنی در قبال انفعال یا خطاهای عمدی خود در قبال مردم و همچنین ذینفعان نهادی پاسخ‌گو هستند. محور اصل مسئولیت‌پذیری، اشتراک‌گذاری و شفافیت اطلاعات است که باید توسط ساختارهای حاکمیتی ترویج شود. از این رو، دستیابی به مسئولیت‌پذیری، به خصوص در غیاب دسترسی به اطلاعات، دشوار است. نهادها و پرسنل باید پاسخ‌گوی شکست و موفقیت خود باشند؛ و باید حساسی عمومی از اعمال و تخلفات ارائه‌دهندگان خدمات صورت گیرد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی، از نظر روش تحقیق، آمیخته، از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی و از نظر ابزار، مبتنی بر پرسش‌نامه نخبگان می‌باشد. برای تعیین وزن معیارها تیمی متشکل از سه خبره تشکیل شد. از روش *swara* برای وزن دهی معیارها و از روش *aras* برای اویت‌بندی گزینه‌ها در ارتباط با مهم‌ترین معیارهای حکمرانی خوب در روستاهای هدف گردشگری در منطقه مورد مطالعه بهره گرفته شد. روش‌های *mcdm* از وزن معیارها در فرآیند تجزیه و تحلیل استفاده می‌کنند. این وزن‌ها به معیارها نقش مهمی برای اندازه‌گیری ترجیحات کلی گزینه‌ها ایفا می‌کنند. مدل تصمیم‌گیری چند معیاره بر اساس روش *swara* برای تعیین وزن معیارهای ارزیابی، و بر اساس روش *ARAS* رتبه‌بندی گزینه‌های جایگزین در این مورد، رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری در فرآیند انتخاب ارجح‌ترین روستا خواهد بود. در روش‌های وزن دهی، وزن دهی ذهنی بر اساس ترجیحات تصمیم‌گیرندگان است و در وزن دهی عینی، وزن‌ها با روش‌های ریاضی به دست می‌آید و تصمیم‌گیرندگان نقشی در تعیین اهمیت نسبی معیارها ندارند. در مطالعه حاضر، تکنیک‌های *swara mcdm* و *aras* اتخاذ شده‌اند که بر اساس قضاوت ذهنی کارشناسان در حوزه حکمرانی خوب است. با بررسی اینکه اطلاعات می‌توانند کمی و کیفی باشند و واحدهای اندازه‌گیری مختلف باعث ایجاد مشکل در برخی مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره می‌شوند، روش سیستم ارزیابی نسبت افزایشی *aras* پیشنهاد شد. این روش سعی می‌کند مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره را از طریق یک روش ساده به‌طور کارآمد حل کند و در عین حال تأثیر واحدهای اندازه‌گیری مختلف را حذف نماید. تصمیم‌گیری چند معیاره *mcdm* یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در تئوری تصمیم‌گیری است و تحقیقات مرتبط با آن در چند سال گذشته بیش‌تر و بیش‌تر مورد توجه قرار گرفته است. در این تحقیق، برای تعیین وزن معیارها تیمی متشکل از سه خبره تشکیل شد. در جدول (۲)، معیارهای پژوهش و در جدول (۳)، اطلاعات پیشینه‌ی خبرگان متخصص مشخص شده است.

شهرستان پناه جزء استان کرمانشاه است (شکل ۱) و در مختصات جغرافیایی ۴۶ درجه و ۱۲ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۳ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. این شهر در کرانه‌های غربی مرز ایران با عراق (شکل ۲) و در پایه رشته‌کوه‌های زاگرس چین خورده قرار گرفته است؛ و از نظر ارتفاعی با ۱۵۳۰ متر ارتفاع از سطح دریا نسبت به سایر شهرهای کشور و استان در ارتفاع بالاتری قرار گرفته است. ویژگی‌های جغرافیایی آن تا حدی از این دو عامل فوق‌الذکر تبعیت می‌کند. بیش از ۸۰ درصد منطقه مورد بررسی، کوهستانی و دارای ناهمواری‌های فراوان است.

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

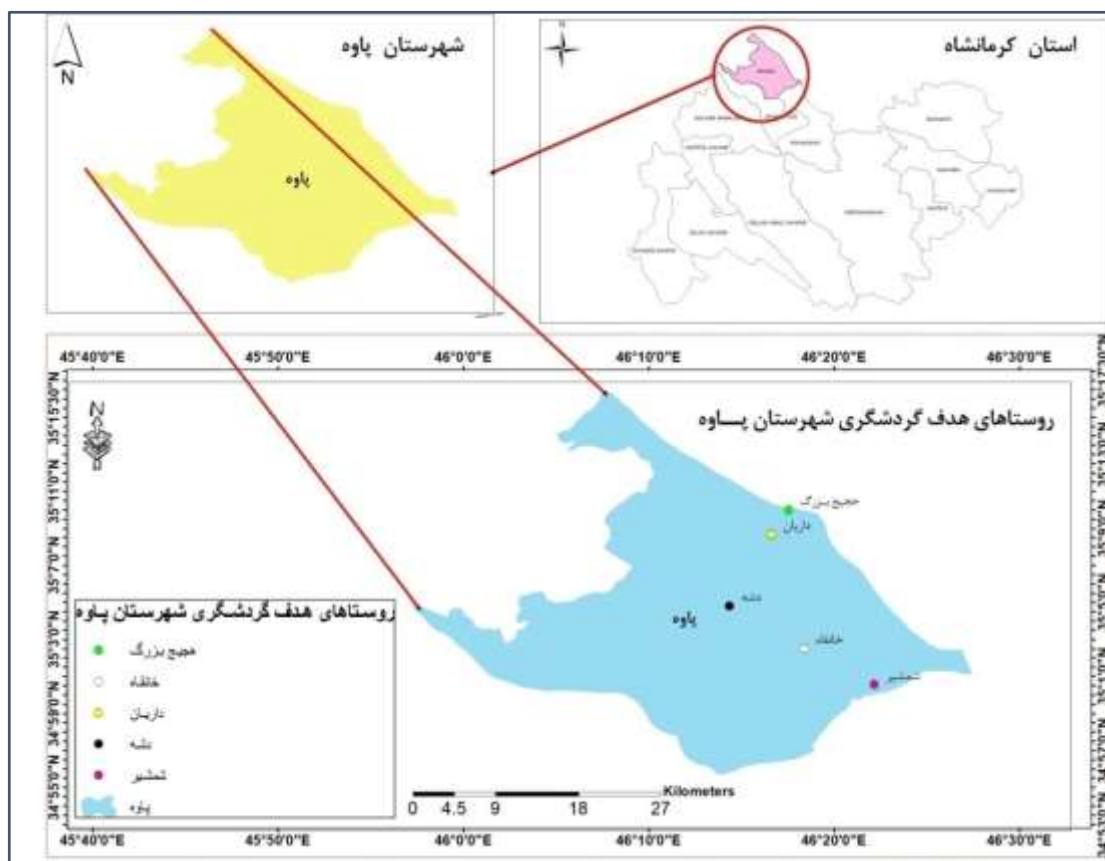
جدول ۲. معیارهای پژوهش

مشارکت	مسئولیت‌پذیری	برابری و فراگیر بودن	اثربخشی و کارایی	اجماع و مشروعیت	پاسخگویی	شفافیت	حاکمیت قانون
C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6	C_7	C_8

جدول ۳. اطلاعات پیشینه متخصصان

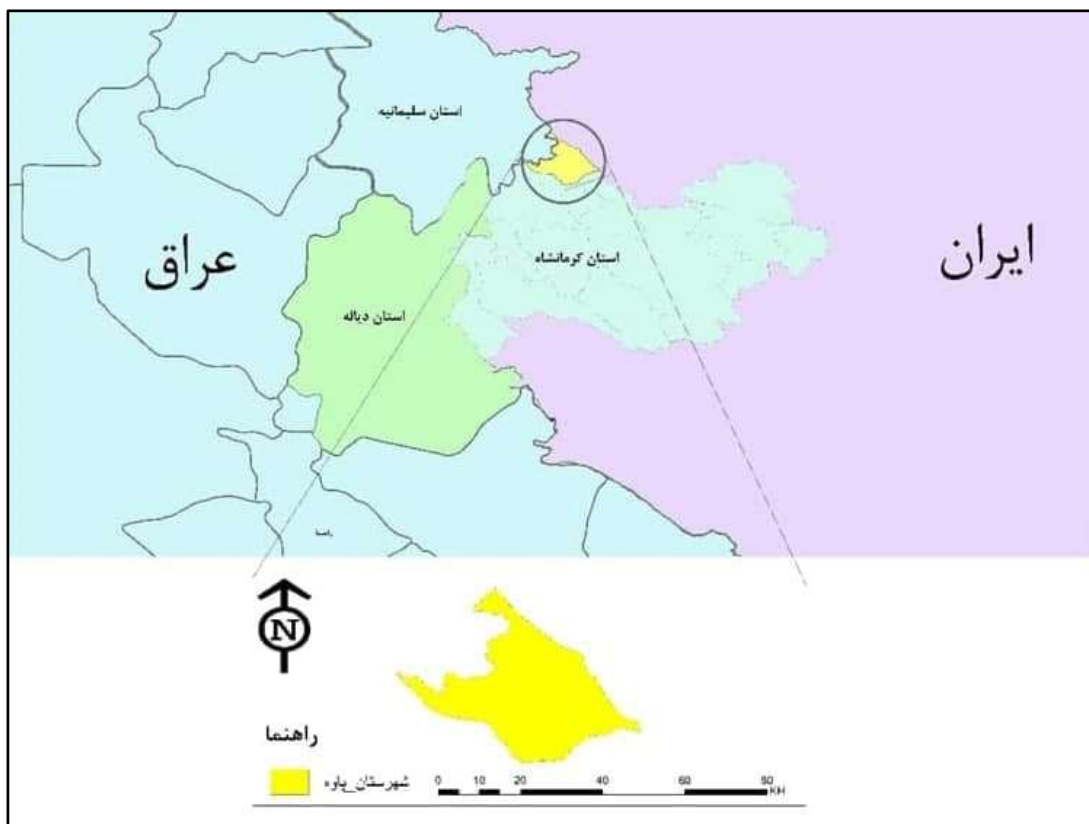
دسته‌بندی	طبقه‌بندی برنامه‌ریزی روستایی، برنامه‌ریزی آمایش سرزمین	تعداد
سابقه کاری	روستا	۳
سطح تحصیلات	کارشناسی ارشد	۲
	دکترا	۱
جنسیت	مرد	۲
	زن	۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۱. موقعیت روستاهای هدف گردشگری

مأخذ: نویسندگان، ۱۴۰۰

شکل ۲. موقعیت شهرستان پاوه در مرز بین دو کشور ایران و عراق.
مأخذ: نویسندگان، ۱۴۰۰

شهرستان پاوه در سال ۱۳۹۵ دارای ۳ بخش، ۵ دهستان و ۵ شهر بوده است. (جدول ۴) جمعیت روستاهای هدف گردشگری در منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد. بخش‌های شهرستان نیز عبارت بوده‌اند از: باینگان، مرکزی و نوسود و دهستان‌های شهرستان شامل: شیوه‌سر، ماکوان، شمشیر، هولی و سیروان و شهرهای شهرستان عبارت‌اند از: نودشه، نوسود و باینگان. (جدول ۵) تقسیمات کشوری در محدوده شهرستان پاوه را نشان می‌دهد:

جدول ۴. جمعیت روستاهای هدف گردشگری در منطقه‌ی مورد مطالعه

روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن
شمشیر	۶۹۳	۲۲۲۲	۱۰۹۲	۱۱۳۰
داریان	۱۶۸	۵۴۱	۲۷۸	۲۶۳
خانقاه	۴۲۴	۱۳۰۵	۶۴۸	۶۵۷
دشه	۴۷۶	۱۵۴۹	۷۸۳	۷۶۶
حجیج بزرگ	۱۰۶	۳۲۱	۱۵۷	۱۶۴

مأخذ: مرکز آمار ایران، درگاه ملی آمار، نتایج کلی سرشماری سال ۱۳۹۵

جدول ۵. تقسیمات کشوری در محدوده شهرستان پاوه

بخش	مرکز بخش	جمعیت بخش ۱۳۹۵	نام دهستان	مرکز دهستان	جمعیت دهستان ۱۳۹۵	شهر	جمعیت شهر ۱۳۹۵
مرکزی	پاوه	۴۷,۱۷۸ نفر	هولی	خانقاه	۶,۱۷۳ نفر	پاوه	۳۲,۸۵۲ نفر
			شمشیر	شمشیر	۳,۱۵۳ نفر		
باینگان	باینگان	۹,۵۰۳ نفر	شیوه‌سر	بانهوره	۲,۶۵۴ نفر	بانهوره	۳,۱۸۷ نفر
			ماکوان	دودان	۲,۱۴۹ نفر	باینگان	۱,۵۱۳ نفر
نوسود	نوسود	۸,۷۵۰ نفر	سیروان	نیسانه	۳,۱۱۸ نفر	نودشه نوسود	۳,۶۸۳ ۱,۹۴۹ نفر

مأخذ: مرکز آمار ایران، درگاه ملی آمار، نتایج کلی سرشماری سال ۱۳۹۵

مراحل مربوط به فرآیند ارزیابی سوآرا (swara)

تکنیک جدید تجزیه و تحلیل نسبت ارزیابی گام‌به‌گام وزن *swara* توسط کرسولین و همکاران ارائه شده است (Keršulienė et al, 2010: 247). سوآرا روشی است که به‌تازگی پیشنهاد شده است. از آن برای حل بسیاری از مسائل استفاده می‌شود. روش تحلیل نسبت وزن ارزیابی گام‌به‌گام (*swara*) کارآمدترین روش برای ارزیابی وزن معیارها است. در روش سوآرا، ارزیابی‌ها و محاسبه وزن، وظیفه کارشناسان است و ارزش هر معیار را کارشناسان تعیین می‌کنند و تمام معیارها به این طریق وزن دهی می‌شوند. *swara* روشی است که روشی آن‌یک متخصص از دانش، اطلاعات و تجربیات ضمنی خود استفاده می‌کند. کارشناسان از طریق اطلاعات، تجربیات و دانش ضمنی خود، مهم‌ترین معیار را به دست می‌آورند و به این طریق کم‌ترین امتیاز به معیار در رتبه آخر داده می‌شود. آن‌ها با توجه به ارزش متوسط رتبه‌ها، رتبه‌های کلی را مشخص می‌کنند. ویژگی اصلی روش سوآرا امکان برآورد نظر کارشناسان یا گروه‌های ذینفع در مورد نسبت اهمیت معیارها در فرآیند تعیین وزن آن‌ها است. روش تجزیه و تحلیل نسبت ارزیابی گام‌به‌گام وزن (*swara*) یکی از روش‌های جدید *mcdm* است که در سال ۲۰۱۰ ارائه شده است. روش سوآرا به دلایلی در این مقاله استفاده شده است. اولاً، دیدگاه سوآرا با سایر روش‌های مشابه مانند AHP، ANP و FARE متفاوت است. سوآرا این فرصت را به تصمیم‌نخبگان می‌دهد تا اولویت خود را بر اساس وضعیت فعلی روستاهای هدف گردشگری از لحاظ حکمرانی خوب انتخاب کنند. در این روش کارشناس نقش مهمی در ارزیابی و محاسبه وزن دارد. توانایی برآورد نظر کارشناسان در مورد نسبت اهمیت معیارها عنصر اصلی این روش است. استفاده از روش سوآرا تعداد قابل توجهی مقایسه‌های زوجی کم‌تری نسبت به روش AHP نیاز دارد و روش محاسباتی روش سوآرا نیز در مقایسه با روش محاسباتی روش AHP ساده‌تر است (Stanujkic et al, 2015: 183). پس از تعریف و تشکیل فهرستی از معیارهای دخیل در فرآیند تصمیم‌گیری، روش سوآرا شامل مراحل زیر است (Keršulienė et al, 2010: 247; Stanujkic et al, 2015: 183-185).

گام اول: معیارها باید بر اساس اهمیتشان مرتب شوند. برای تعیین اهمیت هر ویژگی، روش قضاوت متخصص پیشنهاد شده توسط کندال (۱۹۷۰)، ارائه شده است استفاده می‌شود. در این مرحله کارشناسان، معیارهای تعریف شده را با توجه به اهمیتی که دارند، رتبه‌بندی می‌کنند. هر متخصص بر اساس دانش، اطلاعات و تجربه ضمنی خود اولویت هر معیار را مشخص می‌کند. به مهم‌ترین معیار رتبه ۱ و کمترین معیار رتبه آخر داده می‌شود و متعاقباً، میانگین ارزش رتبه‌ها برای تعیین رتبه‌های کلی در نظر گرفته می‌شود. وزن‌های به‌دست‌آمده با رویکرد ذهنی منعکس‌کننده قضاوت ذهنی یک فرد است که منجر به رتبه‌بندی گزینه‌ها برای یک مسئله معین می‌شود. در این روش مهم‌ترین معیارها در بالا قرار می‌گیرند و معیارهای با اهمیت کم‌تر در جایگاه آخر قرار می‌گیرند و معیارهای بینابینی هم از اهمیت برخوردار هستند.

گام دوم: تعیین کردن اهمیت نسبی مقدار متوسط S_j است. با شروع از دومین معیار رتبه‌بندی شده، تعیین اهمیت آن‌ها ضروری است، به این معنا که چقدر معیار C_j از معیار C_{j+1} مهم‌تر است. مقادیر در ستون S_j نشان‌دهنده نگرش‌های کارشناس است، یعنی مقادیر داده‌شده توسط متخصصان. گام سوم: ضریب k_j را به صورت زیر محاسبه می‌کنیم:

$$k_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ S_{j+1} & j > 1 \end{cases} \quad \text{معادله ۱}$$

گام چهارم: تعیین کردن وزن مجدد محاسبه‌شده q_j به صورت زیر:

$$q_j = \begin{cases} 1 & j = 1 \\ \frac{q_{j-1}}{k_j} & j > 1 \end{cases} \quad \text{معادله ۲}$$

گام پنجم: به دست آوردن مقادیر وزنی معیارها با مجموع برابر با یک:

$$W_j = \frac{q_j}{\sum_{k=1}^n q_k} \quad \text{معادله ۳}$$

که در آن W_j وزن هر معیار را نشان می‌دهد که نشان‌دهنده اهمیت هر معیار است.

روش آراس

روش *aras* توسط تورسکیس زاوادسکاس در سال ۲۰۱۰ نهاد شد (Zavadskas and Turskis, 2010: 163). فرآیند حل مسائل تصمیم‌گیری با استفاده از روش آراس همانند سایر روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره با تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری و تعیین وزن معیارها شروع می‌شود. پس‌از این مراحل اولیه، بخش باقیمانده از حل مسئله تصمیم‌گیری چند معیاره با استفاده از روش آراس را می‌توان با استفاده از مراحل زیر به طور دقیق بیان کرد. با وجود اینکه روش *aras* یک روش نسبتاً جدید است، این روش برای حل مسائل تصمیم‌گیری در زمینه‌های مختلف مانند موارد مربوط به ساخت و ساز (Keršulienė & Lazauskas et al, 2015: 324; Medineckiene et al, 2015: 4)، انتخاب محل تخلیه زباله (Turskis, 2014: 900)، انتخاب محاسبان ارشد (Shariati et al, 2014: 11)، رتبه‌بندی مؤسسات مالی (Reza & Majid, 2013: 420) و غیره استفاده شده است.

در این مقاله از روش آراس برای رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری با به دست آوردن رتبه‌بندی کارشناسان در مقیاس ۱-۷ استفاده شده است. فرآیند حل مسائل تصمیم‌گیری با استفاده از روش *aras* همانند سایر روش‌های *mcdm* با تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری و تعیین وزن معیارها آغاز می‌شود. پس‌از این مراحل اولیه، بخش باقی‌مانده از حل مسئله تصمیم‌گیری چند معیاره با استفاده از روش آراس را می‌توان با استفاده از مراحل زیر به طور دقیق بیان کرد (Karabašević et al, 2016: 47):

گام اول. رتبه عملکرد بهینه را برای هر معیار تعیین می‌شود. در این مرحله تصمیم‌گیرنده رتبه‌بندی عملکرد بهینه را برای هر یک از معیارها تعیین می‌کند. اگر تصمیم‌گیرنده اولویتی نداشته باشد، رتبه‌های عملکرد بهینه به صورت زیر محاسبه می‌شوند:

$$x_{oj} = \begin{cases} \max_i x_{ij} ; & j \in \Omega_{max} \\ \min_i x_{ij} ; & j \in \Omega_{min} \end{cases} \quad \text{معادله ۴}$$

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

گام دوم. محاسبه ماتریس تصمیم نرمال. رتبه‌های عملکرد نرمال شده با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌شوند:

$$r_{ij} = \begin{cases} \frac{x_{ij}}{\sum_{i=0}^m x_{ij}} ; j \in \Omega_{max} \\ \frac{1}{\sum_{i=0}^m \frac{1}{x_{ij}}} ; j \in \Omega_{min} \end{cases} \quad \text{معادله ۵}$$

که در آن r_{ij} نشان‌دهنده رتبه‌بندی عملکرد نرمال شده گزینه i -ام در رابطه با معیار $j = 0, 1, 2, \dots, m$ است. گام سوم: ماتریس تصمیم‌گیری نرمال شده وزنی محاسبه می‌شود. رتبه‌بندی‌های عملکرد نرمال شده وزنی با استفاده از فرمول زیر محاسبه می‌شوند:

$$v_{ij} = w_j r_{ij} \quad \text{معادله ۶}$$

جایی که v_{ij} نشان‌دهنده رتبه‌بندی وزنی عملکرد نرمال شده گزینه i -ام در رابطه با معیار $j = 0, 1, 2, \dots, m$ است. گام چهارم: رتبه‌بندی عملکرد کلی را برای هر گزینه محاسبه می‌شود. رتبه‌بندی کلی عملکرد را می‌توان با استفاده از فرمول زیر محاسبه کرد:

$$S_i = \sum_{j=1}^n v_{ij} \quad \text{معادله ۷}$$

که در آن S_i نشان‌دهنده رتبه‌بندی عملکرد کلی گزینه i -امین، $i = 0, 1, \dots, m$ است و S_0 معیار کلی عملکرد جایگزین بهینه است و معمولاً ۱ است.

گام پنجم: میزان سودمندی هر گزینه محاسبه می‌شود. هنگام ارزیابی گزینه‌ها، تنها تعیین بهترین گزینه مهم نیست. بلکه تعیین عملکرد نسبی گزینه‌های در نظر گرفته‌شده در رابطه با گزینه بهینه مهم است. برای این منظور از درجه مطلوبیت استفاده می‌شود و می‌توان آن را با استفاده از موارد زیر محاسبه کرد:

$$Q_i = \frac{S_i}{S_0} \quad \text{معادله ۸}$$

که در آن q_i درجه سودمندی گزینه i -امین را نشان می‌دهد و 0 معیار عملکرد کلی گزینه بهینه است، $i = 1, 2, \dots, m$. گام ششم: گزینه‌ها رتبه‌بندی می‌شوند و یا کارآمدترین آن‌ها انتخاب می‌شوند. گزینه‌های در نظر گرفته‌شده با q_i صعودی رتبه‌بندی می‌شوند، یعنی گزینه‌ای که بیشترین مقدار q_i را دارد بهترین مکان را دارد.

یافته‌ها و بحث

وزن دهی معیارها با روش SWARA

به‌منظور تعیین وزن معیارهای ارزیابی، تیمی متشکل از سه کارشناس نخبه برنامه‌ریزی روستایی تشکیل شد. این گروه وظیفه ارزیابی پنج روستای هدف گردشگری و انتخاب بهترین روستا را داشت. ارزیابی روستاها نسبت به معیارهای انتخابی با اعمال رتبه‌بندی در فاصله ۱ تا ۷ انجام شد. نگرش کارشناس اول و دوم و سوم و همچنین وزن محاسبه‌شده معیارها در جداول ۶ و ۷ و ۸ نشان داده‌شده است. مقادیر در ستون S_j نشان‌دهنده نگرش‌های متخصص است، یعنی مقادیر داده‌شده توسط متخصصان. مقادیر در ستون‌های k_j ، q_j و w_j با استفاده از معادله‌های ۱ و ۲ و ۳ به دست می‌آیند.

جدول ۶. پاسخ‌های به‌دست‌آمده از اولین خبره از سه خبره و وزن محاسبه‌شده برای هر معیار

کارشناس ۱					
معیار	ترتیب اهمیت	s_j	k_j	q_j	w_j
مشارکت	۱		۱	۱	۲۰۳/۰
مسئولیت‌پذیری	۲	۲۵/۰	۲۵/۱	۸/۰	۱۶۲/۰
برابری و فراگیری	۳	۱۵/۰	۱۵/۱	۶۹۵/۰	۱۴۱/۰
اثربخشی و کارایی	۴	۱۵/۰	۱۵/۱	۶۰۴/۰	۱۲۳/۰
پاسخ‌گویی	۵	۱۰/۰	۱۰/۱	۵۴۹/۰	۱۱۲/۰
شفافیت	۶	۲۰/۰	۲۰/۱	۴۵۸/۰	۰۹۳/۰
اجماع و مشروعیت	۷	۰۵/۰	۰۵/۱	۴۳۶/۰	۰۸۹/۰
حاکمیت قانون	۸	۱۵/۰	۱۵/۱	۳۷۹/۰	۰۷۷/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول ۷. پاسخ‌های به‌دست‌آمده از دومین خبره از سه خبره و وزن محاسبه‌شده برای هر معیار

کارشناس ۲					
معیار	ترتیب اهمیت	s_j	k_j	q_j	w_j
مشارکت	۱		۱	۱	۲۱۵/۰
حاکمیت قانون	۲	۳۰/۰	۳۰/۱	۷۶۹/۰	۱۶۵/۰
شفافیت	۳	۱۵/۰	۱۵/۱	۶۶۸/۰	۱۴۴/۰
پاسخ‌گویی	۴	۲۵/۰	۲۵/۱	۵۳۵/۰	۱۱۵/۰
مسئولیت‌پذیری	۵	۱۰/۰	۱۰/۱	۴۸۶/۰	۱۰۴/۰
اجماع و مشروعیت	۶	۰۵/۰	۰۵/۱	۴۶۳/۰	۰۹۹/۰
برابری و فراگیری	۷	۲۰/۰	۲۰/۱	۳۸۶/۰	۰۸۳/۰
اثربخشی و کارایی	۸	۱۵/۰	۱۵/۱	۳۳۵/۰	۰۷۲/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول ۸. پاسخ‌های به‌دست‌آمده از سومین خبره از سه خبره و وزن محاسبه‌شده برای هر معیار

کارشناس ۳					
معیار	ترتیب اهمیت	s_j	k_j	q_j	w_j
حاکمیت قانون	۱		۱	۱	۲۱۵/۰
شفافیت	۲	۲/۰	۲/۱	۸۳۳/۰	۱۷۹/۰
پاسخ‌گویی	۳	۱۵/۰	۱۵/۱	۷۲۵/۰	۱۵۶/۰
مشارکت	۴	۱/۰	۱/۱	۶۵۹/۰	۱۴۲/۰
برابری و فراگیری	۵	۱/۰	۱/۱	۵۹۹/۰	۱۲۹/۰
اجماع و مشروعیت	۶	۰/۳	۱/۳	۴۶۱/۰	۰۹۹/۰
مسئولیت‌پذیری	۷	۰/۲۵	۱/۲۵	۳۶۹/۰	۰۷۹/۰
اثربخشی و کارایی	۸	۰/۱۵	۱/۱۵	۳۲۰/۰	۰۶۹/۰

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

پس از تکمیل فرآیند، وزن کلی معیارهای ارزیابی به‌عنوان میانگین هندسی وزن‌های به‌دست‌آمده از ۳ کارشناس از طریق رابطه زیر به دست آمد:

$$W_j = \left(\prod_{k=1}^K W_j^k \right)^{1/k}$$

که W_j^k وزن نسبی معیار j است که بر اساس مقایسه زوجی k -امین کارشناس به دست می‌آید و K تعداد کارشناسان را نشان می‌دهد. در جدول ۹ وزن نهایی معیارهای ارزیابی به‌دست‌آمده از سه کارشناس به‌دست‌آمده است.

جدول ۹. وزن نهایی معیارهای ارزیابی

شاخص	کارشناس ۱	کارشناس ۲	کارشناس ۳	وزن نهایی
برابری و فراگیری	۲۰۳/۰	۲۲۰/۰	۰۸۳/۰	۱۵۴/۰
مشارکت	۱۴۱/۰	۱۶۹/۰	۲۱۵/۰	۱۷۲/۰
پاسخ‌گویی	۱۱۲/۰	۱۳۵/۰	۱۱۵/۰	۱۲۰/۰
شفافیت	۰۹۳/۰	۱۲۳/۰	۱۴۴/۰	۱۱۸/۰
حاکمیت قانون	۰۷۷/۰	۱۰۲/۰	۱۶۶/۰	۱۰۹/۰
اثربخشی و کارایی	۱۲۳/۰	۰۸۹/۰	۰۷۲/۰	۰۹۲/۰
مسئولیت‌پذیری	۱۶۲/۰	۰۸۱/۰	۱۰۵/۰	۱۱۱/۰
اجماع و مشروعیت	۰۸۹/۰	۰۷۷/۰	۱/۰	۰۸۸/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

ارزیابی گزینه‌ها با روش ARAS

از ترکیب نظرات سه کارشناس، رتبه‌بندی پنج روستا به دست آمد که در جداول ۱۰، ۱۱ و ۱۲ نشان داده شده است.

جدول ۱۰. داده‌های به‌دست‌آمده از اولین متخصص

معیار گزینه	اجماع و مشروعیت	مسئولیت‌پذیری	اثربخشی و کارایی	حاکمیت قانون	شفافیت	پاسخ‌گویی	برابری و فراگیری	مشارکت
شمشیر	۵	۴	۶	۶	۷	۴	۳	۶
هجیج بزرگ	۴	۲	۳	۴	۷	۶	۵	۴
دشه	۵	۴	۷	۶	۵	۴	۳	۳
خانقاه	۶	۵	۴	۶	۷	۵	۴	۴
داریان	۳	۳	۵	۳	۳	۳	۶	۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول ۱۱. داده‌های به‌دست‌آمده از دومین متخصص

مشارکت	برابری و فراگیری	پاسخگویی	شفافیت	حاکمیت قانون	اثربخشی و کارایی	مسئولیت پذیری	اجماع و مشروعیت	معیار گزینه
۳	۲	۳	۲	۲	۲	۴	۷	شمشیر
۷	۴	۷	۵	۵	۵	۵	۵	هجیج بزرگ
۵	۵	۵	۶	۳	۶	۳	۴	دشه
۶	۷	۴	۴	۴	۴	۲	۲	خانقاه
۴	۶	۲	۳	۷	۳	۶	۳	داریان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول ۱۲. داده‌های به‌دست‌آمده از سومین متخصص

مشارکت	برابری و فراگیری	پاسخگویی	شفافیت	حاکمیت قانون	اثربخشی و کارایی	مسئولیت پذیری	اجماع و مشروعیت	معیار گزینه
۷	۲	۵	۷	۳	۲	۵	۶	شمشیر
۶	۴	۶	۳	۷	۳	۶	۷	هجیج بزرگ
۵	۵	۳	۶	۳	۵	۳	۴	دشه
۴	۶	۳	۴	۴	۷	۲	۲	خانقاه
۳	۷	۴	۴	۲	۳	۴	۵	داریان

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

رتبه‌بندی کلی روستاهای ارزیابی‌شده به‌عنوان میانگین هندسی رتبه‌های به‌دست‌آمده از سه متخصص تعیین می‌شود. جدول ۱۳ اوزان معیارهای ارزیابی را نشان می‌دهد که از طریق رابطه زیر حاصل شده است:

$$X_{IJ} = \left(\prod_{k=1}^K X_{IJ}^K \right)^{1/k}$$

که در آن X_{IJ} نشان‌دهنده میانگین رتبه‌بندی گزینه I در رابطه با معیار J ، X_{IJ}^K نشان‌دهنده مقدار عددی رتبه اختصاص داده‌شده به هر گزینه در ارتباط با هر معیار توسط هر کارشناس است و k تعداد کارشناسان است. جدول ۱۳ وزن معیارهای ارزیابی را که با روش میانگین هندسی حاصل شده نشان می‌دهد؛

جدول ۱۳. میانگین هندسی وزن معیارهای ارزیابی

مشارکت	برابری و فراگیری	پاسخگویی	شفافیت	حاکمیت قانون	اثربخشی و کارایی	مسئولیت پذیری	اجماع و مشروعیت	مقدار بهینه
۵۲/۵	۳۲/۶	۳۲/۶	۶۵/۵	۱۹/۵	۹۴/۵	۳۱/۴	۹۴/۵	مقدار بهینه
۰۱/۵	۲۹/۲	۹۱/۳	۶۱/۴	۳۰/۳	۸۸/۲	۳۱/۴	۹۴/۵	شمشیر
۵۲/۵	۳۱/۴	۳۲/۶	۷۲/۴	۱۹/۵	۵۶/۳	۹۱/۳	۱۹/۵	داریان
۲۲/۴	۲۲/۴	۹۱/۳	۶۵/۵	۷۸/۳	۹۴/۵	۳۰/۳	۳۱/۴	دشه
۵۸/۴	۵۲/۵	۹۱/۳	۸۲/۴	۵۸/۴	۸۲/۴	۷۱/۲	۸۸/۲	خانقاه
۸۸/۲	۳۲/۶	۸۸/۲	۳۰/۳	۴۸/۳	۵۶/۳	۱۶/۴	۵۶/۳	هجیج بزرگ

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

در جدول ۱۴ رتبه‌بندی مقدار بهینه به دست آمده در ردیف دوم، نشان داده شده است که با استفاده از معادله (۴) به دست آمده است. رتبه‌بندی‌های بی‌مقیاس شده نیز در جدول ۱۴ نشان داده شده است که از طریق معادله (۵) به دست آمده‌اند. جدول ۱۴ وزن معیارها را نیز نشان می‌دهد.

جدول ۱۴. محاسبه ماتریس تصمیم‌گیری بی‌مقیاس شده

معیار گزینه	اجماع و مشروعیت	مسئولیت پذیری	اثر بخشی و کارایی	حاکمیت قانون	شفافیت	پاسخگویی	مشارکت	برابری و فراگیری
وزن معیار	۰۸۸/۰	۱۱۱/۰	۰۹۳/۰	۱۰۹/۰	۱۱۸/۰	۱۲۰/۰	۱۷۳/۰	۱۵۵/۰
مقدار بهینه	۲۱/۰	۱۹/۰	۲۲/۰	۲۰/۰	۲۰/۰	۲۳/۰	۲۲/۰	۲۰/۰
شمشیر	۲۱/۰	۱۹/۰	۱۱/۰	۱۳/۰	۱۶/۰	۱۴/۰	۰۸/۰	۱۸/۰
داریان	۱۹/۰	۱۷/۰	۱۳/۰	۲۰/۰	۱۶/۰	۲۳/۰	۱۵/۰	۲۰/۰
دشه	۱۵/۰	۱۵/۰	۲۲/۰	۱۵/۰	۲۰/۰	۱۴/۰	۱۵/۰	۱۵/۰
خانقاه	۱۰/۰	۱۲/۰	۱۸/۰	۱۸/۰	۱۷/۰	۰۱۴	۱۵/۰	۱۷/۰
هجیج بزرگ	۱۳/۰	۱۸/۰	۱۳/۰	۱۴/۰	۱۱/۰	۱۱/۰	۲۲/۰	۱۰/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰، ۱۴۰۰

در مرحله بعد، ماتریس تصمیم‌گیری بی‌مقیاس شده وزنی از طریق معادله (۶) محاسبه شد (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. ماتریس تصمیم‌گیری بی‌مقیاس شده وزن‌دار

معیار گزینه	اجماع و مشروعیت	مسئولیت پذیري	اثر بخشی و کارایی	حاکمیت قانون	شفافیت	پاسخگویی	مشارکت	برابری و فراگیری
نوع معیار	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت
وزن معیار	۰۸۸/۰	۱۱۱/۰	۰۹۳/۰	۱۰۹/۰	۱۱۸/۰	۱۲۰/۰	۱۷۳/۰	۱۵۵/۰
مقدار بهینه	۰۱۹/۰	۰۲۱/۰	۰۲۱/۰	۰۲۲/۰	۰۲۳/۰	۰۲۸/۰	۰۳۸/۰	۰۳۱/۰
شمشیر	۰۱۹/۰	۰۲۱/۰	۰۱۰/۰	۰۱۴/۰	۰۱۹/۰	۰۱۷/۰	۰۱۴/۰	۰۳۱/۰
داریان	۰۱۶/۰	۰۱۹/۰	۰۱۲/۰	۰۲۲/۰	۰۱۹/۰	۰۲۸/۰	۰۲۶/۰	۰۳۱/۰
دشه	۰۱۴/۰	۰۱۶/۰	۰۲۱/۰	۰۱۶/۰	۰۲۳/۰	۰۱۷/۰	۰۲۵/۰	۰۲۴/۰
خانقاه	۰۰۹/۰	۰۱۳/۰	۰۱۷/۰	۰۲۰/۰	۰۲۰/۰	۰۱۷/۰	۰۳۳/۰	۰۲۶/۰
هجیج بزرگ	۰۱۱/۰	۰۲۰/۰	۰۱۲/۰	۰۱۵/۰	۰۱۴/۰	۰۱۳/۰	۰۳۸/۰	۰۱۶/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

عملکرد نهایی و رتبه‌بندی گزینه‌های ارزیابی شده که با استفاده از معادله‌های (۷) و (۸) به دست آمده است در جدول ۱۶ نشان داده شده است.

جدول ۱۶. معیارهای عملکرد کلی و درجات سودمندی

اولویت	K_i	S_i
	۱	۲۰۲/۰
۴	۷۰۱/۰	۱۴۲/۰
۱	۸۵۹/۰	۱۷۴/۰
۲	۷۶۹/۰	۱۵۶/۰
۳	۷۶۲/۰	۱۵۴/۰
۵	۶۸۶/۰	۱۳۹/۰
		S_0 ۲۰۲/۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

نتایج نهایی جدول ۱۶ نشان می‌دهد که به ترتیب روستاهای داریان و دشه دارای بالاترین اهمیت کل هستند؛ و بنابراین بهترین نتایج را از نظر معیارهای ارزیابی شده دارند و به‌عنوان روستاهای برتر از نظر معیارهای حکمرانی خوب در نظر گرفته می‌شوند.

نتیجه‌گیری

از مسئله پاسخ داده‌شده در این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که مدل mcdm پیشنهادی مبتنی بر روش‌های swara- aras کاربرد یافته و می‌تواند مسئله اولویت‌بندی و انتخاب روستاهای هدف گردشگری را با موفقیت حل کند. مطالعه حاضر به‌منظور انتخاب بهترین روستای هدف گردشگری از بین روستاهای دیگر، در ارتباط با معیارهای حکمرانی خوب انجام شد. انتخاب یک روستای هدف گردشگری بر پایه معیارهای حکمرانی خوب نقش مهمی در بهبود عملکرد توسعه آن دارد. روشن است که با توجه به وجود ۸ معیار حکمرانی خوب، انتخاب یک روستای هدف گردشگری ارجح شامل یک مسئله چند معیارهاست که باید با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره به آن پاسخ داد. ترجیحات تصمیم‌گیرنده به‌عنوان وزن معیارها در فرآیند تصمیم‌گیری قرار می‌گیرند و سپس یک روش جمع وزنی ساده به‌طور جداگانه برای معیارها اتخاذ می‌شود. هنگام رتبه‌بندی گزینه‌ها، یک شاخص عملکرد کلی و درجه سودمندی گزینه‌ها در نظر گرفته می‌شود. انتخاب روستای هدف گردشگری نمونه با توجه به معیارهای حکمرانی خوب روستایی یک فرآیند چند معیارهاست که شامل معیارهای متعددی است و نتایج روش‌های swara - aras می‌تواند با موفقیت مسائل را در زمینه انتخاب با موفقیت حل کند. همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده است، هشت معیار برای فرآیند انتخاب روستای هدف گردشگری در نظر گرفته شد که این معیارها پس از برگزاری جلسه همفکری با متخصصان و کارشناسان نخبه حوزه روستایی شهرستان پاوه نهایی شد. ترجیحات تصمیم‌گیرنده به‌عنوان وزن معیارها در فرآیند تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد و سپس یک تکنیک جمع وزنی ساده به‌طور جداگانه برای معیارها اتخاذ می‌شود. هنگام رتبه‌بندی گزینه‌ها، یک معیار عملکرد کلی و درجه سودمندی گزینه‌ها در نظر گرفته می‌شود. روش swara برای محاسبه وزن‌ها برای معیارها و aras برای رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری برای انتخاب بهترین روستا به کار گرفته شد. یک کمیته سه نفر برای ارزیابی وزن معیارها بر اساس قضاوت‌های ذهنی تشکیل شد. وزن معیارها بر اساس قضاوت کارشناس ۱ کارشناس ۱۱۵ ارائه شده است. همچنین وزن معیارها بر اساس نظر کارشناس ۲ و ۳ در جداول ۶ و ۷ ارائه شده است. وزن کلی معیارها که از طریق روش سوارا به دست آمد؛ مشارکت (۱۷۲/۰)، برابری و فراگیری (۱۵۴/۰)، پاسخ‌گویی (۱۲۰/۰)، شفاییت (۱۱۸/۰)، حاکمیت قانون (۱۰۹/۰)، مسئولیت‌پذیری (۱۱۱/۰) اثربخشی و کارایی (۰۹۲/۰)، بیش‌ترین اهمیت رادارند درحالی‌که معیار اجماع و

مدل MCDM برای انتخاب روستای ... / تقی‌زاده فانید و قدسی

مشروعیت با وزن (۰/۸۸/۰) کم‌ترین اهمیت را داشته است. میانگین رتبه‌بندی‌ها و رتبه‌بندی‌های نرمال شده به ترتیب در جدول ۱۲ و جدول ۱۳ ارائه شده‌اند. داده‌های جدول ۱۵ نشان می‌دهد که دو روستای هدف گردشگری داریان با (۸۵۹/۰) و روستای دشه با (۷۶۹/۰) دارای بالاترین اهمیت کل هستند و بنابراین بهترین نتایج را از نظر معیارهای ارزیابی شده دارند. بعدازآن روستاهای خانقاه با ۷۶۲/۰ و شمشیر با ۷۰۱/۰ در رتبه سوم و چهارم و روستای هجیج بزرگ با ۶۸۶/۰ در رتبه آخر قرار دارد. از روش آراس برای رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری با به دست آوردن رتبه‌بندی کارشناسان در مقیاس ۱-۷ استفاده شد. از داده‌های جمع‌آوری شده و نتایج روش‌های سوآرا و آراس، این مطالعه نتیجه می‌گیرد که در سطح روستاهای شهرستان پاوه، معیار مشارکت با وزن ۰/۲۱ مهم‌ترین تأثیر را بر روی انتخاب روستای هدف گردشگری دارد. و این به این معنی است که، مشارکت فعال همه ذینفعان در فرآیند توسعه یک جامعه شرط ضروری حکمرانی خوب است و مشارکت مردان و زنان سنگ بنای حکمرانی خوب در روستاها است. به‌عنوان پیشنهادی برای تحقیقات آینده، می‌توان از روش‌های دیگر تصمیم‌گیری چند معیاره مانند *ahp*، *waspas* و *multimoora* برای حل مسائل مشابه استفاده کرد.

منابع

- ایمانی، بهرام؛ و ارشدی، علی. (۱۳۹۵). اولویت‌بندی و سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر). فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۶(۲۴)، ۳۷-۵۶.
- استعلامی، علی‌رضا. (۱۳۹۱). بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها [مقاله]. جغرافیا، ۱۰(۳۲)، ۲۳۹-۲۵۸.
- اسماعیل‌زاده، حسن؛ و مظفر، صرافی. (۱۳۸۴). جایگاه حکمروایی خوب برنامه‌ریزی شهری طرح متروی تهران، مدرس علوم انسانی، ۴۸(۱)، ۱-۲۸.
- بوزرجمهری، خدیجه؛ و مودودی ارخودی، مهدی. (۱۳۹۳). ارزیابی تطبیقی توان‌های مختلف گردشگری در روستاهای هدف استان گلستان. مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۰(۳۱)، ۱-۱۳.
- جعفری، غلامحسین؛ و حسینی، سید علی‌رضا. (۱۳۹۶). سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری در دامنه‌های کوهستان الوند استان همدان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶، ۹۷-۱۱۴.
- حیدری سورشجانی، رسول؛ کیانی سلمی، صدیقه؛ و باسره، هدی. (۱۳۹۶). ارزیابی و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری با استفاده از فنون تصمیم‌گیری چندمعیاره. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۳(۴۳)، ۱۰۱-۱۴۰.
- پرویز، اجلالی. (۱۳۸۱). الگوی مدیریت سرزمین ایرانی و تمرکززدایی. اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال شانزدهم (۷-۸)، ۱۷۲.
- نعمت الهی، زهرا؛ مجاوریان، سید مجتبی؛ و حسین زاده، مسعود. (۱۳۹۵). اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری در استان مازندران. مجله اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۳۰(۳)، ۲۱۸-۲۲۶.
- طالب، مهدی؛ و بخشی زاده، حسن. (۱۳۹۱). تعاونی‌های روستایی و حکمرانی روستایی در ایران. توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۴(۲)، ۲۵-۴۶.
- قلی زاده، فاطمه؛ و کاوسی کلاشمی، محمد. (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی روستاهای دارای جاذبه‌ی گردشگری در شهرستان لاهیجان. راهبردهای توسعه روستایی، ۶(۳)، ۲۹۹-۳۱۷.
- مرکز آمار ایران، درگاه ملی آمار، نتایج کلی سرشماری سال ۱۳۹۵

موسوی، مرضیه؛ محمد زاده، سعید؛ پاک، پریسا؛ و فتاحی، محمدجواد. (۱۳۹۷). تحلیل عملکرد مدیریت نوین روستایی با رویکرد حکمرانی خوب (مورد مطالعه: دهیاری‌های بخش مرکزی، شهرستان ایوان). رویکردهای پژوهشی کارآفرینانه در کشاورزی، ۲(۲)، ۴۹-۷۰.

ولاشجردی فراهانی، راضیه؛ پور طاهری، مهدی؛ و رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۹۸). شناسایی و ارزیابی شاخص‌های سنجش کیفیت محیط روستاهای هدف گردشگری، مطالعه‌ی موردی: روستاهای هدف گردشگری استان تهران. گردشگری و توسعه، ۸(۱)، ۲۷۶-۲۹۸.

یغفوری، حسین؛ علیزاده، محمدرضا؛ و اسلام فرد، فاطمه. (۱۳۹۱). ارزیابی توسعه‌ی گردشگری روستایی با تأکید بر رتبه‌بندی جاذبه‌های تفریحی روستاهای هدف گردشگری استان گیلان همایش ملی توسعه روستایی، رشت.

Anyang'Nyong'o, P. (2001). Governance and poverty reduction in Africa. African Development Bank.

Astawa, I. N. W., & Utama, M. S. VILLAGE FUND MANAGEMENT STRATEGY AS A FACTOR IN GOOD GOVERNANCE IMPLEMENTATION.

Bryant, C. (2018). Gouvernement versus Gouvernance: structure versus processus. Introduction au dossier sur la Gouvernance Rurale. EchoGéo(43).

Cobbinah, P. B., Black, R., & Thwaites, R. (2013). Dynamics of poverty in developing countries: Review of poverty reduction approaches. Journal of Sustainable Development, 6(9), 25-35.

Esty, D. C. (2006). Good Governance at the Supranational Scale: Globalizing Administrative Law. The Yale Law Journal, 115(7), 1490-1562.

Grindle, M. S. (2011). Good Enough Governance Revisited. Development policy review, 29(s1), s199-s221.

Hulme, D., Savoia, A., & Sen, K. (2015). Governance as a global development goal? Setting, measuring and monitoring the post-2015 development agenda. Global Policy, 6(2), 85-96.

Humphreys, C., & Banerji, A. (2003). Better Governance for Development in the Middle East and North Africa. The World Bank.

Karabašević, D., Paunkovic, J., & Stanujkić, D. (2016). Ranking of companies according to the indicators of corporate social responsibility based on SWARA and ARAS methods. Serbian Journal of Management, 11(1), 43-53.

Keršulienė, V., & Turskis, Z. (2014). An Integrated Multi-criteria Group Decision Making Process: Selection of the Chief Accountant. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 110, 897-904.

Keršulienė, V., Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). Selection of rational dispute resolution method by applying new step-wise weight assessment ratio analysis (SWARA). Journal of Business Economics and Management, 11(2), 243-258.

Lazauskas, M., Kutut, V., & Zavadskas, E. Multicriteria assessment of unfinished construction projects, Građevinar, 67 (2015). In.

Mathur, K. (2008). From Government to Governance: A Brief Survey of the Indian Experience. National Book Trust, India.

Medineckiene, M., Zavadskas, E. K., Björk, F., & Turskis, Z. (2015). Multi-criteria decision-making system for sustainable building assessment/certification. Archives of Civil and Mechanical Engineering, 15(1), 11-18.

Nabli, M. K., Humphreys, C., & Banerji, A. (2003). Better governance for development in the Middle East and North Africa: enhancing inclusiveness and accountability. World Bank Publications.

Otega, O. (2014). Good governance, rural development and poverty alleviation in Nigeria: Issues and challenges. International Journal of Sustainable Development & World Policy, 3(4), 100-114.

Ramay, S. A., & Babur, A. (2020). Governance and development model of China.

- Reza, S., & Majid, A. (2013). Ranking financial institutions based on of trust in online banking using ARAS and ANP method. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*, 6(4), 415-423.
- Sarkar, L. K. (2021). DEMOCRATIC DECENTRALIZATION, GOOD GOVERNANCE AND RURAL DEVELOPMENT: A STUDY OF WEST BENGAL. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Scientific Research (IJAMSR)*, (4,2021), 1-17.
- Shariati, S., Yazdani-Chamzini, A., Salsani, A., & Tamošaitienė, J. (2014). Proposing a new model for waste dump site selection: case study of ayerma phosphate mine. *Engineering Economics*, 25(4), 410-419.
- Stanujkic, D., Karabasevic, D., & Zavadskas, E. K. (2015). A framework for the selection of a packaging design based on the SWARA method. *Engineering Economics*, 26(2), 181-187.
- Thomas, M. A. (2010). What Do the Worldwide Governance Indicators Measure? *The European Journal of Development Research*, 22(1), 31-54.
- Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). A new additive ratio assessment (ARAS) method in multicriteria decision-making. *Technological and Economic Development of Economy*, 16(2), 159-172.